
Radovi Benvenuta Cellinija u Zagrebu

Ivan Mirnik

Arheološki muzej, Zagreb

Izvorni znanstveni rad - UDK 73 Cellini, B.
737.2(450)*15"

19. rujna 1996.

U numizmatičkoj zbirci Arheološkog muzeja u Zagrebu čuva se jedna brončana medalja (kardinal Pietro Bembo, 1539./40.), kao i jedan primjerak zlatnog novca (Firenze, Alessandro Medici, 1532.-37.), djela firentinskoga kipara, zlatara i medaljera Benvenuta Cellinija (1500.-1571.)

Ne bismo očekivali da se u Zagrebu već dugo nalaze i čuvaju dva rada velikoga Firentinca Benvenuta Cellinija (Firenze, 3. rujna 1500. - 14. veljače 1574.)¹

Jedan od ova dvaju radova poznata je, Celliniju pripisivana, medalja znamenitog Mlečanina, bibliotekara Marciane u Veneciji, kardinala, vrsnog latinista, propagatora toskanskoga talijanskog govora, pjesnika i pisca Pietra Bemba (* Mleci, 20. svibnja 1470. - Rim, 18. siječnja 1547.). Medalja je kupljena godine 1913. u Münchenu, kod tvrtke Otto Helbing Nachfolger, a iz fonda godine 1911. raspuštene velike numizmatičke tvrtke Zschiesche i Koeder iz Leipziga². Josip Brunšmid tada je za ovaj stari i probušeni odljevak medalje platio odgovarajuću vrijednost od 45 austrijskih kruna:

1. Italija, Venezia, Bembo, Pietro (1470. - 1547.), kardinal.

Cellini, Benvenuto (1500. - 1571.)?. b.g.(ne prije 1538.; 1539./40.)

Av.: PETRI BEMBI CAR; Poprsje starijeg muškarca, Pietra Bemba, gologlavog, ćelavog, s dugom bradom, s mozzettom (biskupska kratka pelerina, franc. chamail) s naborima i kukuljicom nadesno. Rv.: Realistično modelirani krilati Pegaz, podignuta repa propinje se nadesno.

Bolzenthal 98; Cumano XXII,3; Armand I,146,1; Fabricy, 72, sl.119; Bernath-Hill, 274; Hill 1923, 37, sl.42;

¹ M.H. Bernath - G.F.Hill, Benvenuto Cellini, u: U.Thieme - F.Becker, Allgemeines Lexicon der bildenden Kuenstler, 6, Leipzig, 1912, 270-277; I.B. Supino, C.B., Enciclopedia Italiana, 9, Roma 1931, 663-666; S. Batusić, B.C., ELU, Zagreb, 1, 601-602; E.Barton, B.C., Encyclopedia of World Art, 3, New York, 1960, 174-175; E. Benezit, Dictionnaire critique et documentaire des peintres, sculpteurs, dessinateurs et graveurs, 1, Paris, 1966, 396 - sa svom literaturom.

² Auktions-Katalog enthaltend die Muenzen- und Medaillen-Bestaende der aufgeloesten Firma Zschiesche & Koeder, Leipzig u.a., IV, München, 1913, 802, br.17644: Otto Helbing Nachf.

1. B. Cellini, brončana medalja kardinala P. Bembeba, Avers, povećano, i Revers. Arheološki muzej, Zagreb

Panvini Rosati 38, br.103; I. Mirnik, Talijanska medalja 15-17 stoljeća, Katalog izložbe, Zagreb, 1981, 27, br.151.; The Medal, 18, London, 1991, 128.

Liješana bronca. Dim.: 5.60cm. Probušena. 538:ZAG E31986

Prije ove, medalje, Cellini je godine 1537. bio izradio, ali ne i dovršio sličnu, na kojoj je Pietro Bembo, prije no što je postao kardinal, još prema mletačkoj modi nosio kraću bradu, a pegaz na naličju bio je okružen mirtinim vijencem³. Prema danas prevladavajućem mišljenju stručnjaka sačuvana je verzija Bembove medalje ipak djelo samoga

Cellinija, izvedeno prema prvotnome modelu. Fabriczy portret Pietra Bemba ubraja u one bolje među sačuvanim medaljama autora, a, glede naličja, duhovito postavlja pitanje gdje je ostao pjesnik (koji je znao oduševiti velike dame kao što su to bile Lucrezia Borgia ili Caterina Cornaro), kojega bi ovaj krilati konj trebao uznesti, da ga nije možda izgubio putem?⁴ O nastanku Bembove medalje ostalo nam je izravno svjedočanstvo Benvenuta Cellinija:⁵

Otputovavši iz Rima dođoh u Firenzu, iz Firenze u Bolognu, a iz Bologne u Mletke, iz Mletaka podoh u Padovu. Tu me onaj moj dragi prijatelj Albertaccio del

2. B. Cellini, brončana medalja kardinala P. Bembeba, Avers, naravna veličina, Arheološki muzej, Zagreb

i Revers

Bene izvede iz svratišta i primi u svoj stan. Sutradan pođoh poljubiti ruke messer Pietru Bembo, koji tada još nije bio kardinal. Taj me messer Pietro dočeka tako laskavim dočekom, kako ga samo neki mogućnik može uopće prirediti čovjeku; onda se okrene Albertacciju i reče mu: "Ja hoću da Benvenuto ostane ovdje sa cijelom svojom pratnjom, pa da se ona sastoji i od sto osoba. Tako dakle pristanite, budući da i vi želite imati u društvu Benvenuta, da ostanete ovdje sa mnom. Ja vam ga inače ne ću vratiti." I tako ja ostah da uživam gostoprimstvo toga gospodina, koji je slavan po svojem književnom djelu.

On je za me uredio jednu sobu, koja bi bila suviše otmjena i za kakvog kardinala, a čitavo je vrijeme htio za svojom trpezom da me ima u neposrednoj blizini svojega sjedala. A onda mi počne natucati vrlo opreznim riječima odajući želju da ga portretiram. Ja ni sam nisam mogao zaželjeti ništa bolje, te u maloj kutiji spremih neke vrlo blijede komade stuka za modeliranje i počeh. Prvi sam dan radio neprekidno dva sata, te skicirah tako uspješno onu umnu glavu, da je njegovo gospodstvo ostalo zapanjeno. Taj se čovjek toliko odlikovao u književnosti i u pjesništvu, da je bio jednostavno nenadmašiv, ali međutim o mojem umjetničkom pozivu taj književni gospodar nije imao ni prave predodžbe. Tako se njemu činilo, da sam završio rad u času, kada ga nisam zapravo ni počeo. Nikako mu nisam mogao razjasniti, da treba uložiti mnogo vremena, da djelo uspije. Konačno se odlučih da ga izradim što bolje mogu i da radim toliko vremena koliko njegova osoba zaslužuje. Kako je on nosio kratku bradicu podrezanu na mletački način, morao sam muku mučiti, da ipak izradim glavu, koja bi me mogla zadovoljiti. Ipak nju dovrših, te mi se ona učini najljepše djelo, koje sam izradio ukoliko se tiče

moje umjetnosti. Međutim vidjeh da je Bembo strahovito razočaran, jer je mislio, kada je tobože završim u vosku za dva sata, da je moram odliti u čeliku za deset sati. Međutim uvidjevši, da je ne mogu izraditi u vosku ni za dvjesto sati i osim toga tražim dopust da mogu otputovati u Francusku, on se veoma rastuži i zamoli me, da mu barem načinim naličje za onu njegovu medalju. Ovo je imalo prikazivati konja Pegaza usred vijenca mirte. To naličje izradih za sama tri sata i okitih ga čarom dražesti. Bembo je bio dosta zadovoljan i reče: "Ovaj mi se konj čini deset puta teži za umjetnika nego jedna mala glava, na kojoj ste se toliko mučili. Ja zapravo ne uviđam, u čemu je ta poteškoća." Ipak je na mene navaljivao rječitim molbama, da urežem žig u čelik govoreći mi: "Molim lijepo, samo mi je izvedite, jer je vi možete izraditi vrlo brzo, samo ako hoćete." Ja mu razložim da je tu na prolasku u Padovi ne mogu zgotoviti, ali ću je neminovno izraditi na mjestu, gdje se budem trajnije zaustavio radi posla. Dok smo još pretresali to pitanje, krenuo sam da se cjenkam oko triju konja u svrhu odlaska u Francusku, a Bembo me je davao tajno nadzirati, što je za nj bilo lako, jer je imao veliki utjecaj u Padovi. Tako, kad sam htio platiti za konje, koje sam pogodio za pedeset dukata, vlasnik tih konja mi reče: "Veliki umjetniče, ja vam darivam ta tri konja." Ja njemu odgovorih: "Ne darivaš ih meni vlastitom pobudom; a od onoga koji mi ih dariva, ja ne ću da ih primim, jer mu kao protuuslugu nisam uspio dati ništa od svojega truda." Taj mi dobričina napomene, ako ne uzmem te konje da ne ću naći drugih konja u Padovi, te ću morati krenuti na put pješice. Na to ja odoh darežljivome messer Pietru, koji se pretvarao da nezna ništa, ali mi se ipak umiljavao nagovarajući me da ostanem još neko vrijeme u Padovi.⁶

Cellini također opisuje i kako je u Firenzi za Alessandra Medicija izrađivao kalupe za novac. Među ostalim, on kaže: "LXXX...Apresso a questa io feci le stampe per li scudi d'oro; nella quale era una croce da una banda con certi piccoli Cherubini, e dall'altra banda si era l'arme di Sua Eccellenzia."⁷ (Nakon toga izradih žigove za zlatne škude; na prednjoj strani bio je križ s nekim malim kerubinima, a na naličju grb njegove preuzvišenosti.⁸)

³ M.H. Bernath - G.F.Hill, o.c., pp. 273-274.

⁴ C.v. Fabriczy. Medaillen der italienischen Renaissance, Leipzig, 72.

⁵ "...ed io che non desideravo altro al mondo, fattomi certi stucchi candidissimo dentro in uno scatolino, lo cominciai; e la prima giornata io lavorai dua ore continue, e bozzai quella virtuosa testa di tanta buona grazia, che Sua Signoria ne resto istupefatta... perche e' pensava che, avendola io fatta di cera in dua ore, io la dovessi fare in dieci d'acciaro. Veduto poi che io non l'avevo potuta fare in ducento ore di cera, e dimandavo licenzia per andarmene alla volta di Francia, il perche lui si strubava molto, e mi richiese che io gli facessi un rovescio a quella sua medaglia almanco, e questo fu un Caval Pegaseo in mezzo a una ghirlanda di mirto. Questo io lo feci in circa a tre ore di tempo, dandogli bonissima grazia. E essendo assai sadisfatto, disse: questo cavallo mi par pure maggior cosa l'un dieci, che non e il fare una testolina, dove voi avete penato tanto: io non son capace di questa difficulta. Pure mi diceva e mi pregava, che io gnene dovessi fare in acciaro, dicendomi: Di grazia fatemela, preche voi me la farete ben presto, se voi vorrete..." La vita di Benvenuto Cellini scritta da lui medesimo. Milano, 1940, 156-158; H. Bolzenthall Skizzen zur Kunstgeschichte der modernen Medaillen-Arbeit (1429-1840), Berlin 1840, 98.

⁶ B. Cellini. Moj život. Preveo s talijanskoga Tin Ujević. Zagreb, 1951, 165-167.

⁷ La vita di Benvenuto Cellini, n. dj., 132.

⁸ B. Cellini, Moj život, n. dj., 138.

4. B. Cellini, Zlatna škuda Alessandra Medicija, Avers i Revers naravna veličina, Arheološki muzej, Zagreb

Zagrebački primjerak zlatne škude Alessandra Medicija nalazi se u zbirci već odavna, ovamo je dospio još u vrijeme dok je muzej vodio neumorni Mijat Sabljar. Godine 1864. došlo je do otkrića blaga u Devčić-Drage, zakopana ispod kamene ploče. Od devet zlatnika, koliko je možda sadržavalo, sedam je ušlo u sastav numizmatičke zbirke Narodnog muzeja u Zagrebu. Zlatnici pripadaju Austriji, Firenzi, Mlecima i Ugarskoj, a skriveni su negdje nakon godine 1535., kada je, kako se čini, nastala firentinska zlatna škuda. Skupni se nalaz u svojem sastavu mogao rekonstruirati prema starim muzejskim inventarima, ispunjenim crtežima i krasopisom Mijata Sabljara.⁹

2. Skupni nalaz Devčić Draga (Devčići, Karlobag), 1864. Italia, Rep. Firenze -1553.: Alessandro Medici (1532.-1537.) Benvenuto Cellini: Scudo d'oro, Firenze, 1532.-1537.;

Av.: *.ALEXANDER.MED.DVX.R.PFLOREN; Grb obitelji Medici (6 kugli) okrunjen vojvodskom krunom. Rv.: VIRTUS.EST.NOBI.SDEI; Razvedeni grčki križ, u kutovima po jedan prsten (glava Keruba).

Zlato. Dim.: 25.0x26.0mm. Težina: 3.36g. Položaj kalupa: 7. Bolzental 97; Armand I, 147,5 var.; Bernath-Hill, 173; Podrijetlo: Petar Bučan, Bag. Datum: 1864 (1864.). Kupilo Kr. namjesničko vijeće, Sabljarov inventar. Dobro sačuvan. 538:ZAG E1948.

Cellinijev medaljerski opus oduvijek je privlačio mnoge stručnjake, pogotovo jer je on sam, u znamenitoj autobiografiji opisao kako je načinio pet medalja i mnogo više kalupa za novac. Bio je predstavnik kovane medalje, što ne znači na nije i lijevao. Tehnologija mu je bila odlična. O njegovim radovima i životu pišu svi oni koji su se bavili medaljama 16. st.: Bolzental¹⁰, Heiss¹¹, Fabriczy¹², Hill¹³, Panvini Rosati¹⁴ i mnogi drugi (kapitalna djela Hilla i

Forrera ne postoje u Zagrebu). M. Jones smatra da je Cellinijev dar za vlastitu promidžbu bio veći od njegova talenta kao medaljera.¹⁵

Armand u svojem temeljitom, danas mjestimično zastarjelom katalogu talijanskih renesansnih medalja opisuje trinaest Cellinijevih medalja (Pietro Bembo, Ercole II. d'Este, Franjo I. kralj Francuske, Alessandro Medicija - četiri različite nominale novca, papa Klement VII. - dvije medalje i tri različite nominale novca, papa Pavao III. - jedna zlatna škuda), a daje i opise daljnjih, Celliniju pripisanih, šest medalja (Bindo Altoviti, Ippolito II. d'Este - dvije medalje, od kojih je jedna ipak rad Gian Federiga Bonzagne, te dvije medalje Alessandra Medici, od kojih je jednu zapravo napravio Domenico di Polo, a drugu Domenico Poggini).¹⁶

⁹ I. Mirnik, Skupni nalazi novca iz Hrvatske VI. Skupni nalaz zlatnog novca XV-XVI. stoljeća iz Devčić-Drage, Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu, 3.s., 20/1987, 65-74. + T.10.

¹⁰ H. Bolzental, Skizzen zur Kunstgeschichte der modernen Medaillen-Arbeit (1429-1840), Berlin, 1840, 3, 10, 13, 15, 92-99.

¹¹ A. Heiss, Les médailleurs de la Renaissance. Florence et les Florentins, I, Paris 1891, 102-116.

¹² C.v. Fabriczy, Medaillen der italienischen Renaissance, Leipzig, 71-73, 83, 90, 92, 99.

¹³ G.F. Hill, Guide to the Exhibition of Medals of the Renaissance in the British Museum, London, 1923, 23, 36-37, 40-41, 45, 73

¹⁴ F. Panvini Rosati, Medaglie e Placchette italiane dal Rinascimento al XVIII secolo, Roma, 1968, 37-38, br.101-104.

¹⁵ M. Jones, The Art of the Medal. London, 1979, 52, 58-59.

¹⁶ A. Armand, Les médailleurs italiens des quinzième et seizième siècles, I, Paris, 1883, 146-151; III, 58.

Ivan Mirnik

WORKS BY BENVENUTO CELLINI IN ZAGREB

In 1913 Josip Brunšmid, director of the Zagreb National Museum Archaeological Department acquired a specimen of the Pietro Bembo medal, attributed to Benvenuto Cellini, for 45 Austrian crowns in Munich (Helbing), from the holdings of the numismatic dealers' Zschiesche and Koeder from Leipzig, then in liquidation. On the obverse there is the bust of Pietro Bembo, bareheaded, bald, with long beard, in bishop's cloak, r., and a Pegasus r. on the reverse. How the first version of this portrait medal (Bembo not yet nominated cardinal, with short Venetian beard, and the Pegasus in a myrtle-wreath), made during his visit to Padua, was described by Benvenuto Cellini himself in his autobiography.

Cellini also mentioned how he made dies for Alessandro Medici (1532-1537), Grand-Duke of Florence. In addition, in the Zagreb numismatic collection there is a Florentine gold scudo of Alessandro Medici (Medici crest / elaborate Greek cross), unearthed in 1864 on the shores of a small bay, Devčić-Draga, near Devčići (Karlobag) on the north-east of the Adriatic Coast, underneath a stone slab, together with a treasure of various other gold coins. Seven coins from this treasure were purchased by the Royal Regency Council of the Triune Kingdom of Croatia, Slavonia and Dalmatia for the National Museum in Zagreb in the same year.